

سازمان ملل متحد واقدمات حقوقی جامع برای مبارزه با تروریسم بین‌المللی^۱

پطروس پطروس غالی

ترجمه دکتر سید قاسم زمانی

مقدمه

تروریسم، پدیده‌ای جدید نیست. تاریخ، مشحون از اقداماتی تروریستی است که حیات بی‌گناهان را سلب یا تهدید کرده، افراد بشر را از حقوق و آزادیهای اساسی خود، محروم ساخته است. روابط دوستانه میان دولت‌ها را در معرض خطر قرار داده و تمامیت ارضی و امنیت دولت‌ها را به مخاطره

1. Boutros Boutros Ghali, «The United Nations and Comprehensive Legal Measures for Combating International Terrorism», In Karel Wellens (ed), International Law: Theory and Practice, Essays in Honour of Eric Suy, Martinus Nijhoff, 1998, PP.287-304.

افکنده است.

در عصر ما تروریسم از تهدیدی ملی به یک تهدید بین‌المللی و جهانی مبدل گشته است. در عصر جهانی شدن و فن‌آوری پیشرفته، اقدامات تروریستی، دیگر در مرزهای ملی یا منطقه‌ای محصور نمی‌گردد. روند فزاینده گسترش مسافرت‌های هوایی، انقلاب ارتباطات، اقتصاد جهانی خصوصی و جهان بدون مرزی که در آن زندگی می‌کنیم، شرایطی به ارمغان آورده است که می‌تواند مورد سوء استفاده تروریستها قرار گیرد. تروریستها با جلب مساعدت از هم‌پیمانان فرامرزی و ارتباطات و شبکه‌های مالی، می‌توانند تقریباً هر جا که بخواهند، اقدامات تروریستی خویش را سازماندهی کنند و به اجرا گذارند. واکنش‌های حکومتها اغلب بیش از اندازه، ناهماهنگ و متشتت است و از این رو مهارت و تبحر تروریستها را موجب شده است.

گرچه تروریستها همگام با روند جهانی شدن، پیشرفت کرده‌اند، اما در قید و بندهای بین‌المللی ناشی از آن گرفتار نگشته‌اند. از آن جا که تروریستها به عاملانی بین‌المللی مبدل شده‌اند، هیچ منطقه، دولت، ملت یا شخصی، از اقدامات آنها مصون نمی‌ماند. تروریستها از خارج آموزش دیده، فرمان داده شده، سلاح دریافت می‌کنند و پس از ارتکاب عمل مجرمانه، به آن جا پناه می‌برند. آنها در گریختن از منقذهای موجود در سیستم همکاری بین‌المللی (جهت تعقیب آنها) متبحر شده‌اند.

فعالیت تروریستی، از آن جهت افزایش یافته که تروریستها با موفقیت، خود را با روند جهانی شدن وفق داده‌اند، در حالی که تلاشها و مساعی ضد تروریسم به صورتی بخشی و ملی باقی مانده است.

انگیزه‌های تروریسم، تغییر یافته است. در سالهای جنگ سرد، تروریستها اصولاً از انگیزه‌های ایدئولوژیک، تأثیر می‌پذیرفتند. آنها جرایم خود را برای کسب اعتبار و جلب منفعت انجام می‌دادند، امروز تروریست‌های متأثر از افراطی‌گریهای مذهبی، ممکن است چیزی برای عرضه به عموم نداشته

مجله تخصصی

دانشگاه علوم اسلامی رضوی

باشند و سکوت آنها، تعیین جا و مکان تمام آنها را دشوار کند. جامعه بین‌المللی باید اقدامات ضد تروریستی مؤثری را توسعه دهد که تجلیات پیچیده و جهانی تهدیدهای فزاینده تروریستی را مورد توجه قرار دهد. اقدام یک‌جانبه یا حتی دو جانبه برای مقابله با تهدیدی که جهانی است، کافی نیست. همکاری و هماهنگی بین‌المللی برای محدود ساختن تروریستهای بین‌المللی، لازم و ضروری است. در این عرصه، رویکردی جهانی مورد نیاز است.

همکاری بین‌المللی برای اقدام علیه تروریسم

سازمان ملل متحد...

ترجمه‌ها

سازمان ملل متحد از مدتها قبل، مرکز تلاشهای بین‌المللی برای توسعه سیاست مشترک همکاری میان دولتها جهت ممانعت و مقابله با تروریسم بوده است. با وجود این، دستیابی به این هدف، به هیچ وجه، آسان نیست. سالها پس از آن که این موضوع در دستور کار سازمان ملل متحد قرار گرفت (سال ۱۹۷۲)، مجمع عمومی سازمان ملل، قادر به حل اختلافات اساسی میان دولتها درباره چگونگی مقابله و برخورد با این معضل نبوده است. یکی از مجادله برانگیزترین موضوعات مطرح شده در این باره، این است که آیا باید تروریسم تعریف شود، و محتوای چنین تعریفی، چه باشد؟ آیا اقدامات جنبشهای رهایی‌بخش ملی باید خارج از حیطه تعریف تروریسم قرار داده شود یا خیر؟

مسائل راجع به تروریسم دولتی و این که آیا بیشتر بر روی اقدامات عملی جلوگیری از تروریسم بین‌المللی تأکید شود یا درباره اسباب و علتهای تروریسم مطالعه شود نیز خود مشکل ساز بوده است.

با وجود این، شمار فزاینده‌ای از سوانح هواپیماربابی، گروگان‌گیری و اقدامات خشونت‌بار متأثر از افراطی‌گری مذهبی، این امر را برای تمام دولتهای در حال توسعه و توسعه‌یافته روشن ساخت که در مقابل حملات

تروریستی، آسیب پذیرند.

با توجه به تعدیل تنشهای موجود در روابط بین‌المللی که با پایان جنگ سرد قرین گشته بود و تسهیل روند صلح خاورمیانه، سازمان ملل متحد، توانست فعالانه، کار بر روی طرحی مشترک جهت مبارزه با تروریسم بین‌المللی را آغاز کند. نیاز به چنین اقدامی، در اجلاس مورخ ۳۱ ژانویه ۱۹۹۲ شورای امنیت به تصویب رسید؛ زمانی که اعضای شورا، نگرانی عمیق خود را نسبت به اقدامات تروریسم بین‌المللی ابراز داشتند و بر نیاز جامعه بین‌المللی به برخورد مؤثر با چنین اعمالی، تأکید کردند.^۱

در نهم دسامبر ۱۹۹۴، مجمع عمومی با وفاق عام (کنسانسوس)، جامعترین سند خود در نبرد علیه تروریسم بین‌المللی را تهیه کرد؛ اعلامیه راجع به اقدامات امحای تروریسم بین‌المللی که به قطعنامه ۴۹/۶۰ ضمیمه شده بود. این اعلامیه، قاطعانه تمام اعمال، شیوه‌ها و رویه‌های تروریسم را به عنوان نقض شدید و بارز اهداف و اصول سازمان ملل متحد، محکوم کرد. به بیان این اعلامیه، اعمال تروریسم، تحت هیچ ملاحظه سیاسی، فلسفی، ایدئولوژی، نژادی، قومی، مذهبی یا هر انگیزه دیگری که برای موجه جلوه دادن آنها مورد استفاده قرار گیرد، قابل توجیه نیست.

این اعلامیه از این حیث نیز قابل توجه است که مفهومی عام و مشترک از اقدام تروریستی ارائه می‌دهد و اعمال مجرمانه‌ای را که هدف یا انگیزه آنها ایجاد رعب و وحشت میان عامه مردم، گروهی از اشخاص، یا اشخاصی خاص به منظورهای سیاسی است، تحت هر شرایطی، غیر قابل توجیه می‌داند.

علاوه بر این، اعلامیه مذکور، تعهدات دولتها طبق منشور سازمان ملل متحد و حقوق بین‌الملل درباره امحای تروریسم بین‌المللی و آن حوزه‌های همکاری را که باید مورد توجهی خاص قرار گیرد، گوشزد می‌نماید و از

مجله تخصصی
دانشگاه علوم اسلامی رضوی

1. See official Records of the security Council, forty-seventh year, Resolutions and Decisions of the security council, 1992, document S/23500, P.65.

سازمانهای وابسته به نظام ملل متحد و دیگر سازمانهای بین‌المللی درخواست شده است که برای اعتلای مبارزه علیه تروریسم و امحای آن، تلاش کنند. بویژه این اعلامیه از دبیر کل ملل متحد درخواست می‌کند اقدامات عملی معینی برای مساعدت دولتها در اجرای این اعلامیه انجام دهد.

تعهد مجمع عمومی برای مبارزه با تروریسم، در اعلامیه راجع به برگزاری پنجاهمین سالگرد ملل متحد، مصوب ۲۴ اکتبر ۱۹۹۵، مورد تأیید مجدد قرار گرفت (قطعنامه ۵۰/۶) و بار دیگر در قطعنامه ۵۰/۵۳ مورخ یازده دسامبر ۱۹۹۵ نیز مورد تأکید قرار گرفت.

برای انسجام این پیشرفت، من (دبیر کل) در پنجاهمین اجلاس مجمع، گزارشی^۱ شامل پیشنهادهای راجع به نحوه اجرای وظایف محوله موضوع اعلامیه ۱۹۹۴ ارائه دادم. این گزارش، همچنین شامل اطلاعاتی راجع به وضعیت کنوانسیونهای چندجانبه ذیربط و سیاهه‌ای از اقدامات دولتهای عضو، راجع به پیشرفت تلاشهای آنها علیه تروریسم بود.

اقدامات مهم دیگری نیز از جانب دولتها انجام شده است. در ۱۳ مارس سال ۱۹۹۶ برای اولین بار، اجلاس تاریخی ایجاد صلح (صلح‌بانان) در شرم‌الشیخ مصر، با ریاست مشترک رئیس‌جمهور مصر، حسنی مبارک و رئیس‌جمهور ایالات متحده، بیل کلینتون برگزار شد که من در آن جا به این رهبران جهانی در اثبات اهمیت همکاری دوجانبه، منطقه‌ای و بین‌المللی و ارتقای همکاری جهت توقف اقدامات تروریسم، ملحق شدم. این امر، بعداً در آن ماه توسط یک گروه کاری پی گرفته شد که توصیه‌نامه‌هایی راجع به بهترین شیوه اجرای تصمیمات آن اجلاس تهیه گردید.

در ۲۶ آوریل، کنفرانسی تخصصی راجع به تروریسم، در چارچوب سازمان کشورهای آمریکایی در لیما برگزار شد که اعلامیه لیما جهت جلوگیری، مبارزه و امحای تروریسم را تهیه کرد^۲ که شامل یک طرح

سازمان ملل متحد...

ترجمه‌ها

1. United Nations, Document A/50/372 and add.1.

2. See United Nations, Document A/51/336, Paragraph 57.

عملی درباره همکاری منطقه‌ای بود. دو ماه بعد، گروه اجلاس هفت، در لیون فرانسه تشکیل جلسه داد و اعلامیه‌ای راجع به تروریسم را تصویب نمود و قصد اعضا را برای اعتلا و ارتقای قابلیت جامعه بین‌المللی جهت غلبه بر تروریسم اعلام نمود. در ۳۰ ژوئیه، در کنفرانس وزرا که راجع به تروریسم در پاریس تشکیل شد، وزرای خارجه و وزرای مسؤول امنیت کشورهای گروه هفت و روسیه، درباره یک سری اقدامات ملی و همکاری جهت جلوگیری از تروریسم و مبارزه با آن، توافق کردند (اعلامیه پاریس). کلیتون، رئیس جمهور آمریکا در نطق خود در پنجاه و یکمین اجلاس مجمع عمومی، در ۲۴ سپتامبر ۱۹۹۶، از تمام ملت‌های حاضر خواست که متعهد شوند هیچ مسامحه‌ای نسبت به تروریسم روا نخواهند داشت و از تمام دولت‌ها خواست که تمام کنوانسیون‌های بین‌المللی موجود علیه تروریسم را به تصویب رسانند. این پیشرفت‌های قابل ملاحظه، نه فقط تعهد و التزام جامعه بین‌المللی به اقدام علیه تروریسم را به تصویر می‌کشد، بلکه نشانگر اتخاذ این اقدام در سطحی جهانی است. با این حال، شالوده‌ای بنیادی‌تر برای اقدام جهانی علیه تروریسم وجود دارد. این مبنا، شالوده‌ای هنجاری است که بر مجموعه‌ای از معاهدات چندجانبه مصوب سازمان ملل متحد و آژانس‌های تخصصی آن برای مقابله با تروریسم بین‌المللی استقرار یافته است.

اسناد حقوق بین‌الملل مصوب با نظارت نظام ملل متحد

در دهه‌های اخیر، شمار زیادی از اسناد حقوقی مفتوح برای مشارکت جهانی، که جنبه‌هایی معین از معضل تروریسم بین‌المللی را مورد توجه قرار داده است، در داخل نظام ملل متحد، تنظیم و تصویب شده است که در کنار هم، پایه و اساسی استوار جهت موفقیت در مبارزه علیه تروریسم

مجله تخصصی
دانشگاه علوم اسلامی رضوی

فراهم می‌آورد. اینک نه کنوانسیون چندجانبه بین‌المللی و دو پروتکل ذریبند درباره انواع خاص جرایم بین‌المللی که جرایم تروریستی شایع است، وجود دارد. هر کدام از این اسناد، مشتمل بر فهرست یا توصیفی عینی از جرایم ممنوعه است و اقداماتی مشخص جهت سرکوبی و مجازات آنها تبیین کرده است.

با وجود چنین نگرش بخشی و پراگماتیکی، نظام ملل متحد توانسته است منظومه‌ای حقوقی برای جلوگیری و مجازات بسیاری از اعمال تروریستی عرضه کند. اعمال تروریستی تحت پوشش این اسناد، به اقداماتی علیه وسایل خاص حمل و نقل یا تسهیلاتی مشخص، اعمال علیه اشخاصی خاص، گروگان‌گیری و استفاده از مواد یا وسایل معینی برای اهداف تروریستی مربوط می‌شود.

سازمان ملل متحد...

ترجمه‌ها

گرچه هر سند حقوقی، به جرمی متفاوت مربوط می‌شود، رویکرد قانونمند اتخاذ شده و اقدامات اجرا شده، خصایص و ویژگیهای مشترکی داشته است. با استثنای اندک، تمام این اسناد بر روی مسؤلیت کیفری فرد، متمرکز شده و بر اصل استرداد یا محاکمه، مبتنی گشته است.

طبق این اسناد، دولتهای عضو، ملزمند جرایم فهرست شده را طبق قوانین داخلی خود، قابل مجازات تلقی کنند و صلاحیتی اصلی درباره جرایمی خاص (مثل جرایم ارتكابی در قلمرو آنها یا توسط اتباعشان) مقرر دارند. بعلاوه، تمام دیگر دولتهای عضو باید صلاحیت فرعی خود را بر هر جرمی که مجرم ادعایی متعاقباً در سرزمین آنها حضور پیدا کند و آنها وی را به دولتهای واجد صلاحیت اولیه و اصلی مسترد نمی‌دارند، اعمال نمایند.

کلیه این اسناد، دولتهای عضو را ملزم می‌کند که با همدیگر، همکاری قضایی کنند. نیز به طور مستقیم یا از طریق امین، سند ذریبند اعمال مجرمانه‌ای که در قلمرو تحت صلاحیت آنها رخ داده، اقدامات اتخاذی، اشخاص تحت بازداشت و نتایج دادرسیهای علیه تروریستهای مظنون را

به دیگر طرفها اطلاع دهند. تمام این اسناد، برای اجرا، صرفاً به حقوق داخلی هر دولت متکی است.

الف) اسناد مربوط به اقدامات علیه وسایل معین حمل و نقل یا تسهیلات خاص:

تصرف و در اختیار گرفتن هواپیما یا کشتی غیر نظامی با زور یا تهدید یا حملات مسلحانه به فرودگاههای بین‌المللی یا سکّوهای ثابت، اقدامات شایع تروریسم بین‌المللی بوده است. از این رو، دولتهای عضو از آژانسهای تخصصی نظام ملل متحد که در این امور ذیصلاح هستند (یعنی سازمان بین‌المللی هواپیمایی کشوری (ایکائو) و سازمان بین‌المللی دریایی (ایمو)) درخواست نمودند که اسنادی را برای جلوگیری و مبارزه با چنین اقداماتی تهیه کنند.

به همین خاطر، با حمایت ایکائو، چهار کنوانسیون چندجانبه تهیه و تنظیم شد که به ترتیب، اعمال غیر قانونی ارتكابی در هواپیما، تصرف غیر قانونی هواپیما، و اقدامات مجرمانه علیه امنیت هواپیمایی غیر نظامی و در فرودگاههای بین‌المللی را پوشش می‌دهد. دو سند دیگر، یکی به اعمال تروریستی علیه دریانوردی و دیگر به سکّوهای ثابت مستقر در فلات قاره مربوط می‌شود و با حمایت سازمان بین‌المللی دریایی منعقد شده است.

۱. کنوانسیون راجع به جرایم و برخی اعمال ارتكابی دیگر در

هواپیما:

این کنوانسیون که در ۱۴ سپتامبر ۱۹۶۳ در توکیو امضا شد (کنوانسیون توکیو)^۱، اولین سند چندجانبه حقوقی بود که به معضل رو به رشد هواپیمارمایی پرداخت. هدف اصلی این کنوانسیون، ایجاد صلاحیت اصلی دولت محل ثبت هواپیما درباره جرایم ارتكابی در هواپیمای غیر نظامی در

مجله تخصصی
دانشگاه علوم اسلامی رضوی

1. United Nations. Treaty series, Vol.704, No.10106.

حال پرواز یا بر فراز دریای آزاد یا در هر منطقه‌ای خارج از سرزمین دولت محل ثبت می‌باشد (مواد ۱ و ۳).

گرچه این کنوانسیون، هیچ تعریف یا فهرستی از جرایم خاص یا اعمالی که باید سرکوب شود، ارائه نمی‌کند، اما ماده ۱۱ آن، به شکلی خاص از تروریسم؛ یعنی راهزنی هوایی مربوط می‌شود. این ماده مقرر می‌دارد:

۱. هرگاه شخصی داخل هواپیما از طریق غیر قانونی و یا توسل به زور یا تهدید به زور، مرتکب عمل مداخله و تصرف یا اعمال کنترل بر هواپیمای در حال پرواز بشود و یا هرگاه چنین عملی در شرف وقوع باشد، هر دولت متعاقد، برای حفظ یا بازگرداندن کنترل هواپیما به فرمانده قانونی آن، کلیه تدابیر مقتضی را اتخاذ خواهد نمود.

۲. در موارد مشروح در بند قبل، دولت متعاهدی که هواپیما در سرزمین آن فرود می‌آید، به مسافران و خدمه، به محض امکان، اجازه مسافرت خواهد داد و هواپیما و محمولات آن را در اختیار اشخاصی که قانوناً حق تصرف آن را دارند، می‌گذارد.

این کنوانسیون، همچنین مسائلی را چون اختیارات قانونی فرمانده هواپیما و اختیارات و تکالیف دولتهای متعاقد؛ از جمله درباره شخصی که تحت بازداشت آنهاست و مظنون به ارتکاب عمل موضوع ماده ۱۱ می‌باشد نیز پوشش می‌دهد.

۲. کنوانسیون راجع به جلوگیری از تصرف غیر قانونی هواپیما:

این کنوانسیون که در ۱۶ دسامبر ۱۹۷۵ در لاهه امضا شد (کنوانسیون لاهه)^۱، در صدد ارتقای سیستم همکاری بین‌المللی ایجاد شده به وسیله کنوانسیون ۱۹۶۳ توکیو می‌باشد. این هدف، با «تعریف جرم هواپیماربابی»

1. Ibid., Vol. 860, No.12325.

این کنوانسیون از ۴ اکتبر ۱۹۷۱، قوت اجرایی یافت و تا ۱۲ نوامبر ۱۹۹۶، ۱۵۹ دولت به عضویت آن درآمدند.

(ماده ۱۱)، «الزام کشورهای عضو به وضع مجازاتهای شدید طبق قوانین ملی خود برای جرم مذکور» (ماده ۲) و یا «الزام دولت عضو به استرداد مجرم ادعایی یافت شده در سرزمین وی به یکی از دولتهایی که به آن جرم مربوط می شود یا ارجاع به مقامات ذیصلاح برای تعقیب» (اصل استرداد یا محاکمه ماده ۷)، محقق می شود.

دولتهایی که با این جرم مرتبط هستند، مکلفند صلاحیت اصلی خود درباره چنین جرمی را اعمال نمایند. آنها توسط کنوانسیون، به شرح زیر تعریف شده اند:

الف) اگر جرم در هواپیمایی واقع شود که نزد آن دولت به ثبت رسیده باشد.

ب) اگر هواپیمایی که جرم در آن واقع شده، در قلمرو آن دولت فرود آید و مظنون به ارتکاب جرم، هنوز در هواپیما باشد.

ج) هرگاه جرم در هواپیمایی انجام شده باشد که بدون خدمه پرواز، به اجاره شخصی درآمده که محل اصلی فعالیت او، یا محل اقامت دائمی وی، در قلمرو آن دولت باشد.

جرائم تحت پوشش این کنوانسیون عبارتند از: تصرف غیر قانونی یا اعمال کنترل بر هواپیمای در حال پرواز با اعمال زور یا تهدید یا به واسطه هرگونه ارباب، شروع به انجام چنین عملی و معاونت در اجرا یا شروع چنین عملی (ماده ۱).

۳. کنوانسیون راجع به جلوگیری از اعمال غیر قانونی علیه امنیت هواپیمایی کشوری:

این سند که در ۲۳ سپتامبر ۱۹۷۱ در مونترال امضا شد (کنوانسیون مونترال)^۱، رژیم کنوانسیون ۱۹۷۰ لاهه علیه هواپیمارمایی را با توجه به

1. Ibid., Vol.974, No.12325.

این کنوانسیون در ۲۶ ژانویه ۱۹۷۳ لازم الاجرا شد و ۱۶۰ دولت تا ۱۲ نوامبر ۱۹۹۶ به عضویت آن درآمدند.

مجله تخصصی

دانشگاه علوم اسلامی رضوی

دیگر انواع اقدامات خشونت بار علیه هواپیمایی کشوری، تکمیل می‌کند.
طبق مفاد این کنوانسیون:

شخصی مرتکب جرم موضوع این کنوانسیون تلقی می‌شود که بر خلاف قانون و به صورتی عمدی، به اعمال زیر مبادرت وزرد:
الف) علیه سرنشین هواپیمای در حال پرواز، به عمل عنف‌آمیزی مبادرت کند که طبیعت آن عمل، امنیت هواپیما را به مخاطره افکند.
ب) هواپیمای در حال خدمت را از بین ببرد یا به این هواپیما خساراتی وارد سازد که پرواز آن را غیر مقدر ساخته و یا طبیعت آن اعمال، امنیت هواپیما را حین پرواز به مخاطره افکند.
ج) به نحوی از انحاء، دستگاه یا موادی را در هواپیمای در حال خدمت قرار دهد یا وسیله قرار دادن آن بشود که موجب از بین رفتن هواپیما شود یا مسبب خساراتی گردد که پرواز آن را غیر مقدر سازد و یا طبیعت اعمال مزبور، امنیت هواپیمای در حال پرواز را به مخاطره افکند.

سازمان ملل متحد...

ترجمه‌ها

د) تأسیسات یا سرویسهای هوانوردی را از بین ببرد یا به آن آسیب برساند یا کار آنها را مختل سازد و یا طبیعت هر یک از این اعمال، امنیت هواپیمای در حال پرواز را به مخاطره افکند.
ه) با علم به مجعول بودن، اطلاعاتی در دسترس بگذارد که در اثر آن، امنیت هواپیمای در حال پرواز به مخاطره افتد.

شروع به ارتکاب هر یک از جرایم فوق و معاونت در ارتکاب یا شروع هر یک از آن جرایم، جرم محسوب می‌شود؛ اگر به صورتی غیر قانونی و عامدانه ارتکاب شده باشد (ماده ۱).
دولتهایی که بر چنین جرمی صلاحیت اصلی دارند، عبارتند از: دولتی که در سرزمین وی، جرم انجام شده باشد، دولت محل ثبت هواپیما، دولت محل فرود هواپیما؛ به شرطی که مجرم ادعایی هنوز در آن هواپیما باشد، دولتی که در قلمرو وی، اجاره‌کننده هواپیما، مکان اصلی تجارت یا اقامتگاه دائمی دارد.

با وجود این، مانند مورد کنوانسیون لاهه، تمام دیگر دولتهای عضو، ملزم به انجام اقدامات لازم جهت اعمال صلاحیت بر چنین جرایمی جهت محاکمه مجرم ادعایی موجود در قلمروشان مطابق اصل استرداد یا محاکمه هستند (ماده ۵).

۴. پروتکل مقابله با اعمال خشونت بار غیر قانونی در فرودگاههایی

که برای هوانوردی بین‌المللی غیر نظامی مورد استفاده قرار می‌گیرد: تهیه و تنظیم این پروتکل که در ۲۴ فوریه ۱۹۸۸ در مونترال صورت پذیرفت (پروتکل مونترال)^۱ مستقیماً به بمب‌گذاریهای انجام شده در فرودگاههای فرانکفورت و توکیو در ژوئن ۱۹۸۵ و حملات تروریستی در فرودگاههای رُم و وین در دسامبر همان سال مربوط می‌شود.

این پروتکل، به فهرست مندرج در کنوانسیون ۱۹۷۱ مونترال، این موارد را افزوده است:

ارتکاب غیر قانونی و عمدی عملی خشونت بار علیه شخص با استفاده از هر وسیله، ماده یا سلاح در فرودگاهی که برای هوانوردی غیر نظامی بین‌المللی مورد استفاده قرار می‌گیرد و باعث صدمه جدی یا مرگ می‌شود یا احتمال آن می‌رود، یا باعث انهدام یا خسارت جدی به تسهیلات فرودگاه مورد استفاده هوانوردی غیر نظامی بین‌المللی، یا هواپیمای واقع در فرودگاه که در حال سرویس نیست یا ایجاد اختلال در سرویسهای فرودگاه می‌شود (ماده ۲).

پروتکل مزبور، دولتهای عضو را به انجام اقدامات ضروری جهت اعمال صلاحیت بر چنین جرایمی جهت رسیدگی به جرم مجرم ادعایی حاضر در قلمرو آنها، مطابق با اصل استرداد یا محاکمه متعهد می‌کند (ماده ۳).

1. International Civil Aviation Organization, Document 9518, 27 ILM, P.627.

این پروتکل در ۶ اوت ۱۹۸۹ لازم‌الاجرا شد و تا ۱۲ نوامبر ۱۹۹۶، ۶۷ دولت، عضو پروتکل بوده‌اند.

۵. کنوانسیون راجع به مقابله با اعمال غیر قانونی علیه ایمنی

دریانوردی:

در واکنش به حمله تروریستی به مسافران یک کشتی مسافرتی که در اکتبر ۱۹۸۵ در دریای مدیترانه حرکت می‌کرد (سانحه آشیل لارو)، سازمان بین‌المللی دریانوردی، این کنوانسیون را در ۱۹ مارس ۱۹۸۸ در ژنوا تهیه کرد (کنوانسیون ژنوا)^۱.

این کنوانسیون، درباره یک کشتی که از رهگذر یا از آبهای ورای مرز خارجی دریای سرزمینی یک دولت یا محدوده کناری دریای سرزمینی آن با دولتهای مجاور حرکت می‌کند، اعمال می‌شود (جز کشتی جنگی یا کشتی دولتی) (ماده ۴).

طبق ماده ۳ این کنوانسیون، هر شخصی که به نحوی غیر قانونی و عامدانه، ایمنی دریانوردی یک کشتی را به مخاطره اندازد، مرتکب جرم شده است. موارد ذکر شده در این ماده، بدین قرار است:

الف) با اعمال زور یا تهدید یا هرگونه ارعاب، کشتی را تصرف کند یا تحت کنترل گیرد.

ب) عمل خشونت‌باری علیه شخص موجود در کشتی انجام دهد.

ج) کشتی یا محموله آن را منهدم سازد یا بدان خسارت وارد آورد.

د) وسیله یا ماده‌ای در کشتی قرار دهد یا باعث قرار گرفتن آن شود که احتمالاً باعث انهدام کشتی یا وارد آمدن خسارت بدان شود.

ه) تسهیلات دریانوردی را منهدم سازد یا به شدت به آنها خسارت وارد آورد یا عملیات آنها را مختل نماید.

و) اطلاعاتی غیر واقعی با علم به مجعول بودن آن، ارسال کند.

ز) در ارتباط با ارتکاب یا شروع به ارتکاب هریک از جرایم فوق، شخصی را به قتل برساند یا مجروح سازد.

1. International Maritime Organization, Document IEG 59/10, 27 ILM, P.672.

این کنوانسیون در اول مارس ۱۹۹۲ لازم‌الاجرا شد و ۳۳ دولت تا ۱۲ نوامبر ۱۹۹۶ به عضویت آن درآمدند.

بعلاوه، هر تهدیدی که هدف آن، مجبور ساختن شخص حقیقی یا حقوقی به انجام یا خودداری از اقدام به هر عمل یا ارتکاب هر یک از جرایم فوق باشد، جرم محسوب می‌شود؛ اگر آن تهدید، احتمالاً ایمنی دریانوردی کشتی مورد بحث را به مخاطره افکند.

مکانیسمی که طبق ماده ۶ کنوانسیون، برای مقابله و مجازات مرتکبان جرایم تروریستی فوق ایجاد شده، مشابه آنهایی است که طبق کنوانسیونهای لاهه و مونترال مقرر شده است. هر دولت عضو که با چنین جرمی مرتبط باشد، باید اقدامات ضروری را جهت اعمال صلاحیت، انجام دهد؛ در صورتی که جرم مورد بحث، به صورت زیر انجام شده باشد:

الف) علیه کشتی یا در عرشه کشتی که در زمان محقق شدن آن جرم، پرچم دولت مذکور را برافراشته باشد.
ب) جرم مذکور، در قلمرو آن دولت؛ از جمله دریای سرزمینی آن انجام شده باشد.
ج) جرم، توسط تبعه آن دولت انجام شده باشد.

بعلاوه، دولت عضو، در موارد زیر می‌تواند صلاحیت خود را بر چنین جرمی اعمال نماید:

الف) شخص بدون تابعیتی، مرتکب آن جرم شده باشد که اقامتگاه معمولی وی در آن کشور است.
ب) حین ارتکاب جرم، تبعه آن دولت توقیف، تهدید، مجروح، یا کشته شده باشد.
ج) آن جرم، به قصد مجبور ساختن آن دولت به انجام یا خودداری از انجام هر عملی صورت گرفته باشد.

علاوه بر این، مشابه کنوانسیونهای لاهه و مونترال، هر دولت عضو که مجرم ادعایی یافت شده در سرزمین خود را به دولت دیگر مسترد نکند،

مجله تخصصی

دانشگاه علوم اسلامی رضوی

باید درباره چنین جرمی، اعمال صلاحیت کند.

۶. پروتکل راجع به مقابله با اعمال غیر قانونی علیه ایمنی سگوهای

ثابت واقع در فلات قاره:

این سند در ۱۰ مارس ۱۹۸۸ در ژنوا به امضا رسید.^۱ طبق ماده ۲ این پروتکل، هر شخصی که به صورتی غیر قانونی و عمدی، اقدامات زیر را انجام دهد، مرتکب جرم شده است:

بازور یا تهدید به زور یا هر نوع فشاری دیگر، سگوی ثابت را تصرف یا بر آن اعمال کنترل نماید؛ عمل خشونت‌آمیزی علیه شخص موجود در سگوی ثابت انجام دهد که احتمال برود آن عمل، ایمنی آن شخص را به مخاطره می‌افکند؛ سگوی ثابت را منهدم کند یا باعث خسارت به آن شود که به مخاطره افتادن ایمنی آن سگو را محتمل بنماید؛ به هر طریقی شیء یا ماده‌ای در سگوی ثابت قرار دهد یا باعث قرار گرفتن آن شود که احتمال برود آن سگوی ثابت را منهدم نماید یا احتمالاً باعث به مخاطره افتادن ایمنی آن شود، در ارتباط با ارتکاب یا شروع به ارتکاب هر یک از جرم فوق‌الذکر، شخصی را مجروح سازد یا به قتل برساند.

چونان اسناد قبلی، شروع به ارتکاب یا معاونت در ارتکاب هر یک از آن جرایم، یا هرگونه تهدید به منظور واداشتن شخصی حقیقی یا حقوقی به انجام یا خودداری از انجام هر عمل، یا برای ارتکاب هر یک از جرایم فوق‌الذکر نیز به منزله جرم محسوب می‌شود.

هر دولت عضو پروتکل، باید صلاحیت اصلی خویش را درباره جرایم فوق‌الذکر اعمال کند؛ هنگامی که آن جرایم، علیه یا در سگوی ثابت واقع در فلات قاره آن دولت، یا به وسیله تبعه آن دولت صورت گرفته باشد.

1. Ibid., P.685.

این پروتکل در اول مارس ۱۹۹۲ لازم‌الاجرا شد و ۳۳ دولت تا ۱۲ نوامبر ۱۹۹۶ به عضویت آن درآمدند.

ب) اسناد راجع به اقدامات علیه مقولاتی خاص از اشخاص یا گروگان‌گیری:

رهبران کشورها یا حکومت و مأموران دیپلماتیک، آماج تروریسم بین‌المللی بوده‌اند. تأثیرات و عواقب چنین حملات تروریستی، بویژه از آن حیث، وخیم و شدید خواهد بود که آن حملات، نه فقط ایمنی این اشخاص را به مخاطره می‌افکند، بلکه تهدیدی جدی برای حفظ روابط معمول بین‌المللی است؛ روابطی که برای همکاری میان دولتها ضروری قلمداد می‌شود.

پرسنل ملل متحد و دیگر پرسنل وابسته که به ایفای وظیفه برای ملل متحد اشتغال دارند نیز بیشتر از گذشته در معرض حملات و دیگر اقدامات خشونت‌بار بوده‌اند. با این حال، جنبه‌ای دیگر از تروریسم بین‌المللی که نگرانی جدی جامعه بین‌المللی را باعث شده، گروگان‌گیری است. سه کنوانسیون چندجانبه در این باره موجود است که با حمایت ملل متحد تهیه شده و به طور مستقیم یا غیر مستقیم، این مسائل را مطمح نظر قرار داده است.

۱. کنوانسیون راجع به جلوگیری و مجازات جرایم علیه اشخاص
مورد حمایت بین‌المللی؛ از جمله نمایندگان دیپلماتیک:

این کنوانسیون به وسیله مجمع عمومی سازمان ملل متحد در ۱۴ دسامبر ۱۹۷۳ در نیویورک تنظیم شد (کنوانسیون نیویورک).^۱ کنوانسیون نیویورک، برای مقابله با حملات تروریستی علیه اشخاص مورد حمایت بین‌المللی که در ماده یک به نحو زیر از نظر کنوانسیون تعریف شده‌اند، مقرر می‌دارد:

1. United Nations, Treaty series, Vol. 1035, No. 15410

این کنوانسیون در ۲۰ فوریه ۱۹۹۷ لازم‌الاجرا شد و ۹۲ دولت تا ۱۲ نوامبر ۱۹۹۶ به عضویت آن درآمدند.

مجله تخصصی

دانشگاه علوم اسلامی رضوی

الف) رئیس کشور یا هر یک از اعضای گروهی که طبق قانون اساسی کشور ذریبط، وظایف رئیس کشور را اعمال می‌نمایند و رئیس دولت یا وزیر امور خارجه، هنگامی که هر یک از این اشخاص در سرزمین یک کشور خارجی به سر می‌برند و همچنین اعضای خانواده او که همراه وی باشند.

ب) هر نماینده یا کارمند دولت یا هر کارمند یا کارگزار یک سازمان بین‌المللی دولتی، هنگام وقوع جرم علیه شخص وی یا اماکن رسمی و محل سکناى شخصى یا وسایل نقلیه‌اش، حق دارد به موجب حقوق بین‌الملل، از حمایت مخصوص در مقابل وارد شدن لطمه به شخص، آزادی، و حیثیت خود و اعضای خانواده که با او زندگی می‌کنند، برخوردار گردد.

از این رو، اشخاص مورد حمایت این کنوانسیون، کسانی هستند که طبق حقوق بین‌الملل عرفی یا معاهدات بین‌المللی مانند کنوانسیون وین ۱۹۶۱^۱ راجع به روابط دیپلماتیک^۱ و کنوانسیون وین ۱۹۶۳ درباره روابط کنسولی^۲ و نیز کنوانسیونهای راجع به مزایا و مصونیت‌های ملل متحد و آژانسهای تخصصی^۳، از مصونیت برخوردار گشته‌اند. طبق ماده ۲ این کنوانسیون، هر دولت عضو، متعهد است که ارتکاب عمدی حملات زیر را طبق قوانین داخلی خود، جرم قلمداد کند:

الف) قتل، آدم‌ربایی، یا هر نوع حمله علیه شخص یا آزادی شخص مورد حمایت بین‌المللی.

ب) حمله خشونت‌آمیز به اماکن رسمی و محل سکونت و یا وسیله نقلیه متعلق به شخص مورد حمایت بین‌المللی؛ به نحوی که جان یا آزادی او به مخاطره افتد.

تهدید به ارتکاب چنین حمله یا شروع به آن و معاونت در چنین حمله‌ای نیز جرم می‌باشد.

1. Ibid. , Vol. 500, No. 7310.

2. Ibid., Vol. 596, No.8638.

3. Ibid., Vol. I. No. 4, and Vol 33, No. 521.

طبق ماده ۳ این کنوانسیون، دولتهایی که دارای صلاحیت اصلی درباره جرایم فوق هستند، عبارتند از:

الف) دولت محل ارتکاب جرم یا دولت محل ثبت کشتی یا هواپیما؛ هنگامی که جرم در آنها محقق شده باشد.

ب) دولت متبوع مجرم ادعایی.

ج) دولتی که قربانی به عنوان شخص مورد حمایت بین‌المللی، از جانب وی به انجام وظیفه پرداخته است.

مکانسیم تضمین محاکمه مجرمان ادعایی، تا حد زیادی از الگوی کنوانسیونهای لاهه، مونترال و ژنوا پیروی کرده و بر اصل استرداد یا محاکمه مبتنی می‌باشد (ماده ۳).

۲. کنوانسیون راجع به ایمنی ملل متحد و پرسنل وابسته:

هدف این کنوانسیون که در ۹ دسامبر ۱۹۹۴ در مجمع عمومی سازمان ملل متحد تنظیم شد^۱، دو گانه است: مقرر کردن حقوق و تکالیف دولتهای عضو و سازمان ملل متحد و پرسنل وابسته به آن، و ایجاد مسؤولیت کیفری فردی مرتکبان ادعایی حملات علیه آن اشخاص. با این نقطه ثقل دو گانه، قلمرو کنوانسیون، گسترده‌تر از دیگر اسناد مورد بحث می‌باشد.

«پرسنل ملل متحد» در ماده یک این کنوانسیون، اشخاصی هستند که توسط دبیر کل سازمان ملل متحد در واحدهای نظامی و پلیس یا به عنوان افراد غیر نظامی عملیات ملل متحد، گمارده شده، به کار گرفته می‌شوند و نیز دیگر مأموران و کارشناسان در حال خدمت ملل متحد با آژانسهای تخصصی آن یا آژانس بین‌المللی انرژی اتمی که در قابلیت رسمی خود در منطقه‌ای که عملیات ملل متحد انجام می‌پذیرد، حضور دارند.

«پرسنل وابسته»، به اشخاص زیر اطلاق می‌شود:

مجله تخصصی

دانشگاه علوم اسلامی رضوی

1. Official Records of the General Assembly, Forty - nine session, Resolutions and Decisions (A/49/49), Vol. 1, resolution 49/59, annex.

الف) با توافق میان دولت یا یک سازمان بین‌المللی دولتی با ارگان ذیصلاح ملل متحد، مأموریت یافته باشند.

ب) توسط دبیر کل سازمان ملل متحد یا آژانسی تخصصی یا آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، به کار گرفته شده باشند.

ج) توسط یک سازمان یا آژانس انسان‌دوست غیردولتی، طبق موافقتنامه منعقدۀ با دبیر کل سازمان ملل متحد یا با آژانس تخصصی یا با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، برای انجام فعالیتها، در حمایت از اجرای عملیات ملل متحد به کار گرفته شده باشند.

طبق ماده یک، «عملیات ملل متحد» به معنای عملیاتی است که توسط ارگان ذیصلاح ملل متحد، مطابق با منشور و تحت اقتدار و کنترل ملل متحد انجام می‌گیرد. از این رو، اشخاص مورد استفاده در عملیاتی که فقط مجوز آن توسط شورای امنیت صادر شده، ولی تحت فرماندهی و کنترل یک یا چند دولت صورت می‌گیرد، از حیطة اجرای کنوانسیون مستثنا شده است. با این حال، اشخاص شرکت‌کننده در چنین عملیات ملی یا چند جانبه‌ای، ممکن است در مواردی معین، تحت عنوان «پرسنل وابسته»، طبق بند فوق (الف) قرار گیرند.

مقررات این کنوانسیون درباره مسؤولیت کیفری فردی؛ مثل تعریف جرایم و مکانیسم تعقیب متهم ادعایی چنین جرمی، از مقررات کنوانسیون نیویورک و دیگر اسناد ضد تروریستی ذکر شده، اخذ شده است.

۳. کنوانسیون بین‌المللی علیه گروگان‌گیری:

این کنوانسیون توسط مجمع عمومی سازمان ملل متحد در ۱۷ دسامبر ۱۹۷۹ تنظیم و تصویب شد^۱ و هدف آن، توسعه همکاری بین‌المللی در انجام اقداماتی مؤثر جهت جلوگیری، تعقیب و تنبیه تمام اقدامات گروگان‌گیری به عنوان تجلیات تروریسم بین‌المللی می‌باشد.

طبق این کنوانسیون، شخصی که دیگری را ربوده، توقیف می‌کند و به

1. Ibid., Thirty-fourth session, Resolutions and Decisions (A/ 34/ 46).

قتل، صدمه یا ادامه توقیف شخص دیگر (گروگان) تهدید می‌کند، بدان منظور که شخص ثالث؛ یعنی یک دولت، یک سازمان بین‌المللی غیر دولتی، یک شخص حقیقی یا حقوقی، یا گروهی از اشخاص، به انجام عمل یا خودداری از انجام امری به عنوان شرط صریح یا ضمنی آزادی گروگان وادار شود، مرتکب جرم گروگان‌گیری شده است.

هر شخصی که شروع به عمل گروگان‌گیری کند یا به عنوان کمک و مساعدت به هر کس که مرتکب عمل گروگان‌گیری شده یا شروع به ارتکاب آن نموده، مشارکت نماید، از نظر این کنوانسیون، مرتکب جرم شده است (ماده ۱).

مقررات کنوانسیون درباره مکانیسم تعقیب مجرم ادعایی چنین جرمی، از مقررات ذیربط کنوانسیون نیویورک و دیگر اسناد ضد تروریستی مذکور در این جا الگو برداری شده است.

ج) اسناد مربوط به استفاده از مواد یا وسایل معینی برای اهداف تروریستی:

خطرات بالقوه نهفته در تحصیل و استفاده غیرقانونی از مواد هسته‌ای، باعث نگرانی شدید بین‌المللی شده است. با به کارگیری فزاینده انرژی هسته‌ای برای مقاصد صلح‌آمیز، این خطر که مواد هسته‌ای در اختیار تروریستها قرار گیرد، افزایش یافته است.

حوزه‌ای دیگر که جامعه بین‌المللی، نسبت به آن به شدت نگران است، استفاده از ادوات انفجاری پلاستیکی توسط تروریستها به قصد انهدام هواپیما یا دیگر وسایل حمل و نقل و دیگر اهداف می‌باشد. در این زمینه، دو معاهده چند جانبه، با حمایت و توجه آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای و سازمان بین‌المللی هواپیمایی کشوری تنظیم و تصویب شده است.

۱. کنوانسیون راجع به حمایت فیزیکی از مواد هسته‌ای:

برای انجام اقداماتی مؤثر جهت تضمین جلوگیری، کشف و مجازات

مجله تخصصی

دانشگاه علوم اسلامی رضوی

جرایم مربوط به مواد هسته‌ای، آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای، کنوانسیون مزبور را در ۲۶ اکتبر ۱۹۷۹ در وین تهیه کرد.^۱ طبق ماده ۲، این کنوانسیون دربارهٔ مواد هسته‌ای مورد استفاده برای مقاصد صلح‌آمیز در حین حمل و نقل بین‌المللی یا استفاده، نگهداری و حمل و نقل داخلی اعمال می‌گردد.

طبق ماده ۹، هر دولت متعاقد، ارتکاب عمدی اعمال زیر را در حقوق داخلی خود، قابل مجازات تلقی خواهد کرد:

الف) هر عملی که بدون مجوز قانونی، به منزله دریافت، تصرف، استفاده، حمل و نقل، تغییر، در اختیار داشتن یا در اختیار قرار دادن مواد اتمی باشد و باعث مرگ یا صدمه جدی به هر شخص یا خسارت اساسی به اموال شود یا احتمال این امر برود.

ب) ربودن یا سرقت مواد هسته‌ای.

ج) با اختلاس یا به صورت متقلبانه، مواد هسته‌ای به دست آورد.

د) عملی که به منزله مطالبه مواد هسته‌ای از طریق تهدید، استفاده از زور، یا هر گونه ارباب دیگر باشد.

ه) تهدید به استفاده از مواد هسته‌ای که بتواند باعث مرگ یا صدمه جدی به هر شخص یا خسارت اساسی به اموال شود، یا تهدید به ارتکاب عملی که در بند «ب» جرم محسوب شده است، به منظور وادار ساختن یک شخص حقیقی یا حقوقی، سازمانی بین‌المللی یا دولتی به انجام یا خودداری از انجام هر عملی.

و) شروع به ارتکاب هر یک از جرایم مندرج در بندهای الف، ب، ج... و عملی که به منزله مشارکت در هر یک از جرایم مذکور در بندهای «الف» تا «و» باشد نیز باید طبق قوانین داخلی هر دولت طرف کنوانسیون، جرم قابل مجازات قلمداد گردد.

سازمان ملل متحد...

ترجمه‌ها

1. International Atomic Energy Agency, Inf. circ./ 274/ Rev. 1., 18. ILM, p. 1419.

این کنوانسیون در ۸ فوریه ۱۹۸۷ لازم‌الاجرا شد و ۵۵ دولت تا ۱۲ نوامبر ۱۹۹۶ به عضویت آن درآمدند.

این کنوانسیون همچنین حاوی مقرراتی درباره اعطای صلاحیت به دولتهای عضو، نسبت به جرایم فوق‌الذکر (ماده ۹) بر اساس اصل استرداد یا محاکمه می‌باشد (ماده ۱۰) و نیز متضمن شماری از مقررات درباره حمایت و حمل و نقل بین‌المللی مواد هسته‌ای و هماهنگی جهت بازپس‌گیری آن مواد و عملیات واکنشی در صورت برداشت، استفاده، یا تغییر بدون اجازه مواد هسته‌ای یا در صورت بروز تهدید جدی به این امر می‌باشد.

۲. کنوانسیون علامت‌گذاری مواد انفجاری پلاستیکی به منظور تشخیص آنها:

این کنوانسیون که توسط سازمان بین‌المللی هواپیمایی کشوری در اول مارس ۱۹۹۱ تهیه و تنظیم شد،^۱ واکنش مستقیم حقوقی بین‌المللی به انفجار پرواز شماره ۱۰۳ پان‌امریکن بر فراز لاکربی اسکاتلند در دسامبر ۱۹۸۸ محسوب می‌شود و به منظور منع (نه مجازات) استفاده از بمبهای پلاستیکی برای اقدامات تروریستی طراحی شده است.

این کنوانسیون، دولتهای عضو را ملزم می‌سازد که اقدامات ضروری مؤثر را جهت ممنوع کردن و جلوگیری از ساخت بمبهای علامت‌گذاری نشده در قلمرو خود و نیز وارد ساختن یا خارج کردن آن بمبها از سرزمینشان انجام دهند.

دولتهای عضو باید تمام ذخایر بمبهای علامت‌گذاری نشده موجود در سرزمین خود را منهدم سازند یا در فعالیتهایی که مغایر با اهداف کنوانسیون نباشد، مصرف کنند و یا آنها را علامت‌گذاری نمایند. علاوه بر این، دولتهای عضو، مکلفند نظارتی دقیق و مؤثری نسبت به بمبهایی که

مجله تخصصی

دانشگاه علوم اسلامی رضوی

1. Official Records of the security council, forty-sixth year, supplement for January, February and March 1991, document S/22393, annex 1.

این کنوانسیون هنوز لازم‌الاجرا نشده است و ۳۵ سند تصویب برای لازم‌الاجرا شدن آن، ضروری می‌باشد تا ۱۲ نوامبر ۱۹۹۶، ۲۳ سند تصویب، تودیع شده بود.

انحصاراً برای اهداف نظامی، پلیسی و تحقیقاتی ساخته یا نگهداری می‌شود و معاف از چنین اقداماتی است، روا دارند.

این کنوانسیون، یک کمیسیون بین‌المللی فنی بمبها با مأموریت ارزیابی پیشرفتهای فنی مربوط به ساخت، علامت‌گذاری و تشخیص بمبها و گزارش یافته‌های خود به دولتهای عضو و در صورت لزوم، ارائه توصیه به شورای سازمان بین‌المللی هواپیمایی کشوری، طبق اصلاحات ضمیمه فنی کنوانسیون ایجاد می‌کند.

موافقت‌نامه‌های منطقه‌ای

علاوه بر کنوانسیونهای چندجانبه فوق که زیر نظر نظام ملل متحد تهیه شده، چندین موافقت‌نامه منطقه‌ای لازم‌الاجرا به منظور مقابله با تروریسم بین‌المللی منعقد شده است که همگی بر اصل استرداد یا محاکمه، مبتنی است.

اولین سند، کنوانسیون جلوگیری و مجازات اقدامات تروریستی است که به شکل جرایم علیه اشخاص، اخاذیها و تهدیدهای مهم بین‌المللی است که در ۲ فوریه ۱۹۷۱ توسط سازمان کشورهای آمریکایی تهیه شد.^۱ طبق این کنوانسیون، دولتهای متعاقد، به همکاری با یکدیگر جهت انجام اقدامات مؤثر طبق قوانین خود، برای جلوگیری و مجازات نسبت به اقدامات تروریستی، ملتزم شده‌اند؛ بویژه آدم‌ربایی، قتل و دیگر تعدیات علیه جان یا سلامت جسمی اشخاصی که طبق حقوق بین‌الملل، دولت، موظف به حمایت خاص از آنها می‌باشد و همچنین، اعمال اکراه و اجبار نسبت به این جرایم، علیه آن اشخاص.

1. United States Treaties and other International Agreements, Vol. 27, p. 3951.

این کنوانسیون در ۱۶ اکتبر ۱۹۷۳ لازم‌الاجرا شد و ۱۱ دولت تا ۱۲ نوامبر ۱۹۹۶ به عضویت آن درآمدند.

سازمان ملل متحد...

ترجمه‌ها

علاوه بر این، کنوانسیون اروپایی راجع به مقابله با تروریسم وجود دارد که در ۲۷ ژانویه ۱۹۷۷ در استراسبورگ منعقد شد^۱ و هدف اصلی این کنوانسیون، خارج ساختن جرایم خاص تروریستی از مقوله جرایم سیاسی است؛ تا آنها را میان دولتهای عضو، جزء جرایم قابل استرداد قرار دهد و بدین وسیله، این امر را برای مرتکبان چنین جرایمی دشوار سازد که از تعقیب و مجازات، بگریزند.

سند دیگر، کنوانسیون منطقه‌ای راجع به مقابله با تروریسم است که توسط اتحادیه جنوب آسیا برای همکاری منطقه‌ای آماده شد.^۲ این کنوانسیون که در ۴ نوامبر ۱۹۸۷ در کاتماندو به امضا رسید، مانند کنوانسیون اروپایی، مقرر می‌دارد که جرایم خاص تروریستی تعریف شده توسط این کنوانسیون، از جانب دولتهای عضو اتحادیه جنوب آسیا برای همکاری منطقه‌ای، از حیث استرداد، به عنوان جرمی سیاسی تلقی نخواهد شد.

توسعه اقدامات حقوقی جامع برای مقابله با تروریسم بین‌المللی

کنوانسیونهای ضد تروریسم مدون شده با نظارت نظام ملل متحد که با اسناد منطقه‌ای تکمیل شده، مبنای حقوقی مستحکمی برای اقدام علیه تروریسم بین‌المللی فراهم آورده است. بجز کنوانسیون راجع به ایمنی ملل متحد و پرسنل وابسته و کنوانسیون راجع به علامت‌گذاری بمبهای پلاستیکی جهت تشخیص آنها، تمام کنوانسیونهای چند جانبه فوق،

۱. این کنوانسیون در ۴ اوت ۱۹۷۴ لازم‌الاجرا شد و تا ۱۲ نوامبر ۱۹۹۶، ۲۵ دولت، عضو آن شدند.
۲. این کنوانسیون در ۲۲ اوت ۱۹۸۸ لازم‌الاجرا شد و تمام هفت عضو اتحادیه، آن را تصویب کرده‌اند.

لازم‌الاجرا شده و برخی از آنها مقبولیت جهانی یافته است. با وجود این، این مبنای حقوقی، نیازمند اقتداری بیشتر و قلمروی گسترده‌تر است تا اقدامات مؤثر برای توجه به معضل تروریسم بین‌الملل در تمام جنبه‌های آن، امکان‌پذیر گردد.

برای نیل به این هدف، سازمان ملل متحد، وظایفی مهم به عهده دارد که باید انجام دهد:

اولاً، سازمان ملل متحد باید دولت‌ها را در اجرای مؤثر اسناد حقوقی موجود، یاری رساند.

ثانیاً، سازمان باید همچنان به عنوان مرجعی برای پایه‌ریزی و ایجاد رویکرد سیاسی مشترک جهت جلوگیری، نظارت و مبارزه با تروریسم بین‌المللی، مورد استفاده قرار گیرد.

ثالثاً، مجموعه کنوانسیون‌های بین‌المللی باید برای پرداختن به مسائل کلیدی مقابله با تروریسم که هنوز تحت پوشش آن اسناد قرار نگرفته است، گسترش یابد.

رابعاً، سازمان ملل باید دولت‌ها را تشویق کند که چارچوب حقوقی جامعی برای اقدام علیه تروریسم بین‌المللی؛ از جمله، تهیه و تدوین یک کنوانسیون عام راجع به مقابله با تروریسم بین‌المللی، فراهم آورند.

الف) اجرای مؤثر اسناد حقوقی موجود

نخستین نکته مهم در این حوزه، اعتلای مشارکت دولت‌ها در اسناد موجود ضد تروریستی است؛ چرا که بسیاری از آن اسناد، جنبه جهانی نیافته است. بدین منظور، وضعیت اسناد موجود باید پیوسته، مورد نظارت قرار گیرد و گزارش شود. بر اساس مأموریت من (دبیر کل) در سال ۱۹۹۴، طبق اعلامیه راجع به اقدامات ناظر به امحای تروریسم بین‌المللی، مقرر شد که مجمع عمومی، بررسی منظم سالانه از وضعیت تمام کنوانسیون‌های

سازمان ملل متحد...

ترجمه‌ها

چندجانبه مربوط به تروریسم داشته باشد.^۱ علاوه بر این، ملل متحد، طی قطعنامه‌ها و اسنادی درباره دولتهایی، گزارشاتی منتشر کرده که هنوز ضرورتی به تصویب یا الحاق به کنوانسیونهای چندجانبه بین‌المللی راجع به مقابله با تروریسم بین‌الملل، نیافته است. در این باره، برنامه‌های بین‌المللی آموزش و مساعدت نیز برای تشویق مشارکت دولتهایی که اخیراً مستقل شده‌اند یا کشورهای در حال توسعه که با مشکلات خاص مواجه هستند، لازم است. همچنین، دولتهای عضو باید ملتزم شوند که به طور ادواری، مقررات هر سند را جهت تضمین کارایی آن، بررسی کنند و مشکلاتی را مثل هر گونه تداخل و مغایرت با مقررات دیگر اسناد ضدتروریسم که مانع مقبولیت گسترده‌تر می‌شود، بررسی نمایند.

باید خاطر نشان کرد که کنوانسیونهای چندجانبه مربوط به تروریسم بین‌المللی، عموماً فاقد ساز و کارهایی نهادین (مثل کنفرانسهای دولتهای عضو) برای بررسی کارایی آن اسناد یا نظارت بر اجرای آن است. استثنای قابل توجه در این مورد، کنوانسیون راجع به حمایت فیزیکی از مواد هسته‌ای است که تشکیل کنفرانس تجدیدنظر را پیش‌بینی کرده است.

مجله تخصصی
دانشگاه علوم اسلامی رضوی

ب) اعتلای رویکرد سیاسی مشترک نسبت به تروریسم بین‌المللی

در دسامبر ۱۹۹۵، مجمع عمومی سازمان ملل متحد، اعلامیه ۱۹۹۴ را با قطعنامه ۵۰/۵۳ مورد تأیید مجدد قرار داد. در این اعلامیه، به مناسبت پنجاهمین سالگرد سازمان ملل متحد که توسط قطعنامه ۵۰/۶ مورد تصویب قرار گرفت، مجمع، اهمیت اقدام جمعی جهت از بین بردن و غلبه

۱. پاراگراف ۱۰ (الف) اعلامیه ۱۹۹۴ درباره گزارش دبیر کل راجع به موضوع تروریسم بین‌المللی که در سال ۱۹۹۶ منتشر شد (ر.ک.: Add.1. 51/ 336 and A.).

بر تهدیدات علیه دولتها و مردم را که ناشی از تروریسم در تمام اشکال و تجلیات آن می‌شود، شناسایی کرد.

ضمیمه این قطعنامه، اعلامیه‌ای راجع به تکمیل اعلامیه ۱۹۹۴ درباره امحای تروریسم بین‌المللی است و این امر را مورد تأیید مجدد قرار داد که دولتها قبل از اعطای وضعیت پناهندگی، باید اقداماتی مناسب انجام دهند تا اطمینان حاصل کنند که یک پناهجو، در اقدامات تروریستی مشارکت نداشته باشد و بعد از اعطای وضعیت پناهندگی نیز تضمین کنند که چنین وضعیتی به منظور زمینه‌سازی یا سازماندهی اقداماتی تروریستی علیه دولتهای دیگر یا شهروندان آنها مورد استفاده قرار نمی‌گیرد.

این اعلامیه تأکید می‌کند که پناهجویانی که منتظر رسیدگی به درخواستهایشان هستند، از تعقیب به علت اقدامات تروریستی، معاف نیستند.

سازمان ملل متحد...

ترجمه‌ها

این اعلامیه، مجدداً اهمیت همکاری مؤثر میان دولتها را مورد تأیید قرار می‌دهد؛ به نحوی که افرادی که در اقدامات تروریستی مشارکت کرده‌اند؛ از جمله، کسانی که آنها را از نظر مالی تأمین، برای آنها برنامه‌ریزی و آنها را ترغیب نموده‌اند، مورد محاکمه قرار گیرند. علاوه بر این، اعلامیه مذکور، تعهد دولتهای عضو را به اقدام هماهنگ جهت جلوگیری، مبارزه و امحای تروریسم و انجام تمام اقدامات مناسب طبق قوانین داخلی خود جهت استرداد و یا تسلیم تروریست به مراجع ذیصلاح خویش جهت محاکمه، مورد تأکید قرار می‌دهد.

در آن قالب، دولتها تشویق شده‌اند که هنگام انعقاد یا اجرای موافقت‌نامه‌های استرداد، نسبت به جرایم مربوط به تروریسم که حیات اشخاص را به مخاطره می‌افکند یا حاکی از تهدیدی مادی علیه ایمنی و امنیت اشخاص است، قطع نظر از انگیزه‌هایی که برای توجیه آن اعمال مورد استفاده قرار گیرد، اغماض روا ندارند.

با وجود این، باید پذیرفت که توسعه رویکرد سیاسی مشترک نسبت به

مسأله تروریسم بین‌المللی توسط مجمع عمومی، ضرورتاً وظیفه‌ای پیچیده و خطیر می‌باشد. در حالی که تفاوت‌های ایدئولوژیک و سیاست موجود در جامعه بین‌المللی راجع به تروریسم و تشتت در رویکرد نسبت به آن، کمتر شده، لیکن این امر هنوز هم مسأله‌ای فوق‌العاده حساس برای بسیاری از دولتهاست.

در این باره، چهار مشکل اصلی وجود دارد که باید مطمح نظر واقع شود:

اولاً، برخی حکومتها به علت نگرانیهای موجود نسبت به امنیت ملی خویش، تمایلی به همکاری علیه تروریسم بین‌المللی ندارند. بیم آن که آنها خود آماج حملات تروریستی قرار گیرند، باعث شده که آنها به جای برخورد با تروریستها، آن را به حال خود رها کنند.

ثانیاً، باید توجه داشت که اقدام ضدتروریستی، گاه می‌تواند ناقض حقوق بشر و به ضرر افراد بیگناه باشد؛ زیرا مقامات حاکم، احتمالاً شهروندان خود را تحت لوای اقدامات احتیاطی ضدتروریستی، از حقوق بشر محروم می‌کنند.

ثالثاً، نباید غفلت کرد که موانعی فنی برای همکاری علیه تروریسم موجود است. تفاوت در قوانین کشورهای مختلف، می‌تواند باعث اعطای وضعیت پناهندگی به تروریستها در برخی کشورها یا پایگاهی امن برای آنها باشد. هنگامی که کشوری مجازات اعدام را مجاز و کشوری دیگر، ممنوع می‌داند، این امر می‌تواند استرداد تروریستها را دشوار و یا حتی ناممکن کند و توجه به امنیت یا حاکمیت ملی، مانع از تحقق همکاریهای اطلاعاتی شود.

رابعاً، باید تفاوت‌های میان جنگ علیه جرم سازمان یافته و مبارزه علیه تروریسم، به وضوح به رسمیت شناخته شود. حصول همکاری در مبارزه علیه جرم سازمان یافته، بسی آسانتر است؛ زیرا در این مورد، مسائل راجع به حاکمیت دولت یا ثبات و ادامه حیات نظام، به ندرت مطرح می‌شود.

مجله تخصصی

دانشگاه علوم اسلامی رضوی

در بسیاری موارد، شیوه‌های مبارزه با جرم فراملی، با روشهایی که برای مبارزه با تروریسم مورد نیاز است، یکسان نیست، لیکن این یک حقیقت است که تروریستها که در پی کسب قدرت سیاسی هستند یا به دنبال اهداف مذهبی می‌باشند (نه کسب ثروت)، گاه به منظور تأمین مالی عملیات تروریستی خود، به همکاری و تبانی با افرادی مبادرت می‌ورزند که در جرم سازمان یافته دخیل می‌باشند. اینها مسائلی پیچیده و غامض است که به هنگام حرکت به سوی ساز و کارهای پیشرفته ضد تروریستی، باید آنها را روشن ساخت.

ج) تنظیم دیگر اسناد حقوقی بین‌المللی برای جرایم خاص تروریستی

سازمان ملل متحد...

ترجمه‌ها

با بسط و گسترش فعالیتهای تروریستی و قلمرو نفوذ آنها، شماری از بررسیهای مهم نهادهای بین‌المللی، در حوزه‌های احتمالی یا موضوعات مہیای تقنین جدید بین‌المللی انجام شد؛ مانند کنفرانس تخصصی راجع به تروریسم که در لیما برگزار شد و کنفرانس وزیران راجع به تروریسم که در پاریس برگزار شد.

چنین ابتکاراتی که بر روی ممانعت و نیز تعقیب و مجازات اعمال تروریستی متمرکز شده، مناسب است؛ کما این که بسیاری از کنوانسیونهای چندجانبه، به منظور امحا و خشکاندن ریشه‌های جرم تروریسم (و نه جلوگیری از آن) تنظیم شده است.

حوزه‌های احتمالی برای تهیه و تدوین دیگر اسناد حقوقی بین‌المللی، می‌تواند شامل موارد زیر باشد: بمب‌گذاریهای تروریستی، تأمین مالی تروریسم، قاچاق تسلیحات، تطهیر پول و جعل اسناد مسافرتی، تبادل اطلاعات راجع به اشخاص یا سازمانهای مظنون به فعالیتهای شبه تروریستی، همکاری فنی در آموزش جهت مقابله با تروریسم. همچنین باید به ممانعت از کاربرد سلاحهای کشتار جمعی توسط تروریستها و

استفاده از تکنولوژی نوین اطلاع‌رسانی جهت اهداف تروریستی، نیز مخدوش ساختن شبکه‌های ارتباطی با تغییر اطلاعات یا افشای آنها در سطحی وسیع و سرکوب اشخاص مذهبی مشوق دیگران به ارتکاب اعمال تروریستی، توجهی ویژه شود.

مجمع عمومی سازمان ملل متحد، قبلاً توسعه کنوانسیونهای جدید بین‌المللی جهت پوشش دادن این موضوعات را مورد توجه قرار داده است. در قطعنامه شماره ۵۱/۲۱۰ درباره اقدامات امحای تروریسم بین‌المللی، مجمع، کمیته‌ای ویژه ایجاد نمود که به روی تمام دولتهای عضو سازمان ملل یا اعضای آژانسهای تخصصی یا اعضای آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای جهت تنظیم کنوانسیون بین‌المللی برای مقابله و سرکوب بمب‌گذاریهای تروریستی، مفتوح است.

د) چارچوب حقوقی جامع برای اقدام علیه تروریسم بین‌المللی

به علت فقدان موافقت‌نامه‌ای بین‌المللی راجع به چارچوب قانونی جنگ علیه تروریسم بین‌الملل، اقدامات انجام گرفته، بسیار گزینشی و جزئی بوده است. با وجود این، در پرتو اعلامیه راجع به اقدامات امحای تروریسم بین‌المللی و اعلامیه‌های لیما و پاریس، این امر امکان‌پذیر گشته که مسأله تروریسم بین‌المللی، از جمیع جهات و تجلیات و با تمام ویژگیها و خصایص آن، مورد توجه قرار گیرد و باید هر دلیل توجیه‌کننده تروریسم به کنار نهاده شود. یک چارچوب حقوقی جامع برای جنگ علیه تروریسم بین‌المللی در تمام جنبه‌های آن، هدفی است که ملتها باید با هم به سوی آن گام بردارند.

سازمان ملل متحد، نقطه محوری غیرقابل انکاری برای تمهید این رویکرد جهانی است. همان طور که در بستر اقدامات ضد تروریستی چند سال گذشته نشان داده شده، این سازمان در ایجاد وفاق جهانی و تجهیز اقدام جهانی علیه تروریسم، بسیار سهم داشته؛ کما این که درباره

سلاحهای شیمیایی و بیولوژیک، چنین کرده است. با سیاستها و برنامه‌های مورد بحث در سازمان ملل متحد و از طریق تصمیمات مجمع عمومی است که دولتها می‌توانند اسناد مبارزه با تروریسم را به عنوان تهدیدی جهانی، توسعه بخشند. در واقع، تصویب اعلامیه ۱۹۹۴ توسط مجمع عمومی، این حقیقت را نشان داد که سازمان ملل متحد، تنها مرجعی است که در آن، تمام کشورها برای جنگ علیه تروریسم بین‌الملل، با یکدیگر همکاری کرده‌اند. سازمان ملل متحد، مرجعی بی‌بدیل در فراهم آوردن محفلی برای تمام شرکت‌کنندگان در جامعه جهانی جهت تمهید رویکرد جهانی مقابله با این پدیده شوم است. سازمان ملل با مرکزیت داشتن جهت همکاری بین‌المللی برای اعتلا و حمایت از حقوق بشر، می‌تواند به بهترین وجه ممکن، تلاشهای ضدتروریستی را که به قربانی کردن حقوق بشر نمی‌انجامد، تضمین کند. این نتیجه‌گیری و برآیند دشوار، مسأله‌ای محوری است که شایسته است کاملاً مورد توجه واقع شود. گذشته، بنیانی قانونی برای مبارزه با تروریسم بین‌المللی به ارمغان آورده است و زمان حال، نیازمند انسجام و اقدام بر اساس آن شالوده می‌باشد و آینده، مستلزم رویکردی جهانی به تقویت و ارتقای آن شالوده و بنا کردن چارچوب حقوقی جامع بر آن، برای مبارزه علیه تروریسم بین‌المللی می‌باشد. سازمان ملل متحد، در گذشته، پیشگام و طلایه‌دار مبارزه با تروریسم بوده است و در آینده نیز باید چنین باشد.

سازمان ملل متحد...

ترجمه‌ها

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی